

Interes prawny w zaskarżeniu orzeczenia w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym

Wstęp

Tytułowa instytucja procesowa, choć tradycjami sięga czasów prawa rzymskiego¹, nie doczekała się do dziś ugruntowanych poglądów w polskiej nauce prawa oraz w judykaturze. Temat interesu prawnego w zaskarżeniu jest wprawdzie dość powszechnie omawiany w kontekście zaskarżania orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, mimo to wypowiedzi doktryny i orzecznictwa są rozbieżne. Różnice rozpoczynają się już w ocenie istnienia samej potrzeby posługiwania się tą kategorią, rozciągają się także na jej treść i stosunek interesu prawnego w zaskarżeniu do *gravamen*, a kończą się na ustaleniu zakresu skutków jej zastosowania. Brakuje więc kompleksowego opracowania tego zagadnienia, ponieważ jak dotąd w judykaturze do jego przedstawienia wybierano jedynie krótsze formy, takie jak artykuły², fragmenty komentarzy do KPC³ lub wyodrębniano rozważania w tym przedmiocie jako część większej publikacji⁴.

Dotychczas wyrażane w piśmiennictwie i judykaturze zapatrywania w zakresie interesu prawnego w zaskarżeniu ocenić można jako bardzo odmienne, ponieważ przyjmują celowość wyróżniania tej instytucji albo kwestionują potrzebę jej wyodrębnienia. Zwolennicy uznania interesu prawnego za przesłankę zaskarżania orzeczeń nie są ponadto zgodni co do skutków, jakie ta kategoria ma wywoływać. Proponuje się w tym aspekcie trzy rozwiązania. Pierwsze z nich zakłada, że brak interesu prawnego w zaskarżeniu prowadzi do odrzucenia środka zaskarżenia, co implikuje uznanie go za przesłankę dopuszczalności zaskarżenia⁵. Drugie wskazuje, że sąd, stwierdziwszy nieistnienie interesu prawnego w zaskarżeniu, powinien środek zaskarżenia oddalić, a to założenie czyni z przedmiotowej instytucji przesłankę merytoryczną (zasad-

¹ Por. W. Litewski, *Rzymskie korzenie*, s. 205.

² Por. S. Włodyka, *Interes prawny*.

³ Por. A. Góra-Błaszczkowska, w: A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks*, t. 1, 2016, s. 957–959; M. Kłos, w: A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. 2, 2016, s. 10–11 (pkt III).

⁴ Por. T. Rowiński, *Interes prawny*, s. 160–181 (Rozdział VIII).

⁵ Tak w stosunku do *gravamen* – por. uchw. SN(7) – zasada prawna z 15.5.2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, Nr 11, poz. 108, s. 1.

ności) zaskarżenia⁶. Trzecie rozwiązanie ogranicza się tymczasem do stwierdzenia, że interes prawny w zaskarżeniu nie wywołuje żadnego z dwóch wyżej powołanych następstw⁷. Natomiast podstawowy argument przeciwników zaliczania interesu prawnego do przesłanek zaskarżenia akcentuje niewystępowanie regulacji ustawowej tego zagadnienia, która to okoliczność uniemożliwia posługiwanie się tym pojęciem przy ocenie dopuszczalności bądź zasadności środka zaskarżenia⁸.

Już w tym miejscu odrzucić należy zapatrywanie, że przeszkodę do analizy kategorii interesu prawnego w zaskarżeniu stanowić miałby brak jej normatywnej regulacji, ponieważ nie wyklucza to stanowczo jej istnienia⁹. Sama judykatura uznaje, iż możliwe jest posługiwanie się tym pojęciem, pomimo jego niewystępowania w ustawie procesowej, gdyż: „zachodzą bowiem na tle Kodeksu sytuacje, w których istnienie pewnej instytucji procesowej wyprowadza się na podstawie wykładni określonego zespołu przepisów”¹⁰.

Powołany zakres występujących w doktrynie oraz orzecznictwie rozbieżności budzi zastrzeżenia w kontekście skuteczności realizacji przez postępowanie cywilne jego pierwszorzędnego celu, jakim jest udzielanie jednostkom ochrony prawnej. Zastrzeżenia te wynikają z faktu, iż nie jest jednoznaczne, jakiego rodzaju negatywne konsekwencje procesowe może stanowić dla skarżącego stwierdzenie przez sąd braku podstaw do uznania po jego stronie interesu prawnego w zaskarżeniu¹¹. Z pewnością sytuacja ta nie jest pożądana, tym bardziej, jeśli weźmie się pod uwagę, że fundamentalne znaczenie w realizacji powołanego wyżej celu postępowania przypisuje się właśnie zaskarżaniu judykatów sądowych¹². Zaskarżanie umożliwia bowiem skorygowanie ewentualnych błędów organów sądowych, a tym samym przyczynia się do dbałości o jednolitość orzecznictwa sądów cywilnych¹³. Ostatecznie zaś istnienie systemu zaskarżania daje uprawnionym podmiotom większe poczucie bezpieczeństwa w uzyskaniu słusznego rozstrzygnięcia sądowego¹⁴.

⁶ Tak uchw. SN z 16.12.1971 r., III CZP 79/71, OSNC 1972, Nr 6, poz. 101.

⁷ Por. B. Bładowski, Przesłanki dopuszczalności, s. 67–68.

⁸ Por. post. SN z 26.1.2006 r., V CZ 147/05, BOSN; J. Turek, Zaskarżanie orzeczeń, s. 762.

⁹ Por. Ł. Błaszczak, Znaczenie interesu prawnego, s. 40–41.

¹⁰ Por. uchw. SN z 16.12.1971 r., III CZP 79/71, OSNCP 1972, Nr 6, poz. 101.

¹¹ Podobnie o przesłankach dopuszczalności rewizji – por. B. Bładowski, Przesłanki dopuszczalności, s. 13–14.

¹² Por. E. Waśkowski, Podręcznik procesu, s. 110.

¹³ Por. W. Siedlecki, System zaskarżania orzeczeń, s. 1123.

¹⁴ Por. E. Waśkowski, Podręcznik procesu, s. 113–114.

Zasygnalizować w tym miejscu wypada, że zapewne doprecyzowaniu przedmiotowej tematyki dedykowana była uchwała Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 88/13, której nadano moc zasady prawnej. Teza wskazanego judykatu głosi, iż *gravamen* (pokrzywdzenie orzeczeniem) stanowi przesłankę dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga jego merytorycznego rozpoznania. Nie można jednak przyjąć, że uchwała 2014 osiągnęła zamierzony cel¹⁵, gdyż po jej podjęciu nadal w jurysprudencji zagadnienie interesu prawnego w zaskarżeniu uznaje się za sporne¹⁶ i podnosi się, iż wymaga ono dalszych refleksji oraz pogłębionej analizy¹⁷. Podobne konkluzje płyną także z dokonanego przeglądu orzecznictwa, które wciąż dwutorowo rozstrzyga kwestię braku interesu prawnego w zaskarżeniu – raz postanawiając o odrzuceniu środka zaskarżenia, zaś innym razem orzekając o jego oddaleniu¹⁸.

Wszystkie powyżej wskazane okoliczności w pełni uzasadniają podjęcie badań nad tytułowym zagadnieniem i na ich podstawie przedstawienie ustaleń w takich kwestiach, jak: miejsce oraz funkcje w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym pełnione przez interes prawny w zaskarżeniu, a w szczególności prawidłowe rozumienie tej instytucji i przesłanek, z użyciem których można

¹⁵ Choć w nauce prawa można doszukać się zapatrywania odmiennego – por. *M. Manowska*, Apelacja w postępowaniu cywilnym, s. 29.

¹⁶ W wielu wypowiedziach doktryna łączy zagadnienie interesu prawnego w zaskarżeniu z pojęciem *gravamen* i kwestię pokrzywdzenia orzeczeniem oraz skutków jego stwierdzenia w postępowaniu uznaje za sporną – por. *J. Parchomiuk*, Nadużycie prawa, s. 133; *H. Frąckowiak*, Postępowanie, s. 359–361; *U. Dąbrowska*, w: *J. Ignaczewski* (red.), Rozwód, s. 404; *M. Kłos*, w: *A. Marciniak*, *K. Piasecki* (red.), Kodeks, t. 2, 2016, s. 10; *K. Markiewicz*, w: *A. Marciniak*, *K. Piasecki* (red.), Kodeks, t. 2, 2016, s. 211–212; *O.M. Piaskowska*, w: *D.E. Kotłowski* (red.), Skarga kasacyjna, s. 195; *J. Bodio*, Podmioty legitymowane, s. 364, przypis 41; *P. Grzegorzczak*, Dopuszczalność i kształt apelacji, s. 272. Również orzecznictwo zauważa brak jednolitości w nauce prawa w tym zakresie – por. wyr. SO w Łodzi z 2.6.2017 r., VIII Ua 44/17, POSP.

¹⁷ Por. *A. Torbus*, w: *K.W. Baran* (red.), System, t. 6, 2016, s. 742.

¹⁸ Por. np.: wyr. SA w Białymstoku z 25.10.2017 r., I ACA 384/17, POSP, w którym sąd na podstawie art. 385 KPC oddalił apelację pozwanego od wyroku sądu *a quo* oddalającego powództwo w całości, pomimo stwierdzenia w uzasadnieniu (z powołaniem się na uchwałę 2014), że brak pokrzywdzenia orzeczeniem i interesu prawnego w zaskarżeniu stanowi przesłankę dopuszczalności środka zaskarżenia. Por. także post. SO w Poznaniu z 20.10.2015 r., XV Ca 664/15; wyr. SO w Kaliszu z 18.9.2014 r., V Pa 32/14 – oba orzeczenia z POSP, w których sądy oddalają środek zaskarżenia, stwierdzając, że interes prawny stanowi przesłankę zaskarżenia orzeczenia, bez precyzowania, czy chodzi o przesłankę dopuszczalności, czy zasadności zaskarżenia. Por. np.: wyr. SO w Łodzi z 4.7.2018 r., XIII Ga 50/18; post. SO w Szczecinie z 29.6.2016 r., VIII Gz 92/16; wyr. SO w Łodzi z 10.3.2015 r., VII Pa 34/15; wyr. SO w Olsztynie z 20.2.2015 r., IX Ca 962/14 – wszystkie orzeczenia z POSP, w których środek zaskarżenia został odrzucony.

ją opisywać, zbieżność jej struktury i treści względem treści interesu prawnego innych instytucji, wykorzystujących tę kategorię w swej budowie, oraz rodzaj skutków, jakie powinna ona wywoływać w kontekście zaskarżenia orzeczeń sądowych.

Powołane cele niniejszej pracy determinują postawienie kilku hipotez. Rozważaną w pierwszym rozdziale pracy i wyjściową hipotezę stanowi uznanie interesu prawnego za przesłankę skutecznego dokonywania wielu czynności procesowych w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym. Przykładowo ustawodawca stosuje interes prawny w konstrukcji interwencji ubocznej czy powództwa o ustalenie. Interes ten nie pełni przy tym tożsamej roli w każdej z tych instytucji oraz inne są także konsekwencje jego niewystępowania. Uprawnia to do sformułowania wniosku, że interes prawny jest kategorią poddającą się specyfice poszczególnych narzędzi prawa procesowego, a jednocześnie pełniącą istotną funkcję w systemie wymiaru sprawiedliwości.

Już ten fakt decyduje o możliwości wyodrębnienia interesu prawnego także przy zaskarżaniu orzeczeń sądowych. Interes ten, wbrew niektórym zapatrywaniom nauki prawa oraz judykatury, nie wydaje się być jednak pojęciem tożsamym z najczęściej łączonym z nim terminem *gravamen*¹⁹, co wyróżnić należy jako kolejną hipotezę. Potwierdza to zwłaszcza dokonana w toku badań obszerna kwerenda orzeczeń sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, z której wynika, że interes prawny w zaskarżeniu jest pojęciem szerszym od *gravamen*. Implikuje to dalszą hipotezę, że *gravamen* stanowi jedynie jedną, lecz nie jedyną, z okoliczności, które mogą uzasadniać interes prawny w zaskarżeniu. Poza *gravamen*, wśród przedmiotowych okoliczności, wyróżnić nadto należy nieważność postępowania oraz interes publiczny. Ostatnia supozycja uprawnia do postawienia następnych dwóch hipotez. Mianowicie, że w sytuacji stwierdzenia braku pokrzywdzenia orzeczeniem, sąd nie jest zwolniony z dalszego badania interesu prawnego w zaskarżeniu. W konsekwencji powyższego, niedopuszczalność zaskarżenia orzeczenia w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym z powodu braku interesu prawnego w zaskarżeniu zachodzi wówczas, gdy nie występuje żadna z jego możliwych postaci.

Powyższe hipotezy implikują uznanie interesu prawnego w zaskarżeniu za przesłankę dopuszczalności środków zaskarżenia. Jest to możliwe przede wszystkim dzięki odwołaniu się do celów i funkcji, które spełnia interes prawny jako przesłanka zaskarżenia. Służy on bowiem przede wszystkim identyfikacji określonej właściwości skarżącego, która pomaga w doprecyzowaniu zakresu

¹⁹ Por. także A. Mendrek, Orzekanie o kosztach, s. 366.

potrzeby ochrony prawnej danej jednostki. Ta ostatnia okoliczność stanowi asumpt do hipotezy, iż interes prawny w zaskarżeniu nie powinien przesądzać o zasadności wywodzonych przez skarżącego zarzutów i stawianych przez niego w środku zaskarżenia wniosków.

Zaakceptowanie interesu prawnego jako przesłanki dopuszczalności determinuje także analizę tego, czy interes ten ma każdorazowo tożsamą treść. Przyjąć należy, że przesłanka ta indywidualizuje się przez wiele rozmaitych czynników. Toteż celowym jest założenie, że interes prawny w zaskarżeniu może przybrać różną treść między innymi w zależności od legitymowanego podmiotu, kwestionowanego orzeczenia lub składanego środka zaskarżenia. Wskazane w dwóch poprzednich akapitach oraz niniejszym koncepcje, rozwijane są w rozdziale drugim oraz trzecim.

Wszystkie powyżej wyszczególnione supozycje wymagają dodatkowo skonfrontowania tytułowej kategorii z zasadami postępowania cywilnego, gdyż każda instytucja procesowa winna być konstruowana oraz stosowana z ich uwzględnieniem. W związku z tym nasuwa się hipoteza, iż również w świetle zasad i celów postępowania cywilnego uprawnionym jest wyróżnianie interesu prawnego w zaskarżeniu jako przesłanki dopuszczalności środków zaskarżenia. Pogłębieniu tego stanowiska poświęcony jest czwarty rozdział pracy.

Wyjaśnienia wymaga, że przyjęte cele badawcze oraz hipotezy zadecydowały o tytule pracy, jej konstrukcji, a także o zastosowanych metodach badawczych. Zakres studiów zawężono do cywilnego postępowania rozpoznawczego²⁰, gdyż – zgodnie z KPC²¹ – zawiera ono w sobie unormowania obu zasadniczych trybów postępowania cywilnego, w tym modelowego postępowania, czyli procesu. To właśnie w przepisach dotyczących tego ostatniego postępowania ustawodawca zaplanował wzorcową regulację w zakresie orzeczeń

²⁰ Terminem tym posługuje się jurisprudencja – por. np. tytuły publikacji: S. Lisowska-Krawczyk, Instytucje kuratorów; K. Markiewicz, A. Torbus (red.), Postępowanie rozpoznawcze, 2014; K. Weitz, Czy ustanowienie w postępowaniu. Stosuje go również orzecznictwo – por. np.: post. SN z 14.3.2007 r., I CZ 5/07, BOSN; uchw. SN z 14.7.1988 r., III CZP 57/88, OSNC 1989, Nr 10, poz. 159.

²¹ W piśmiennictwie, wbrew jasnej systematyce KPC, zalicza się do postępowania rozpoznawczego także postępowanie zabezpieczające czy postępowanie w sprawie o ustalenie, że orzeczenie sądów państw obcych podlega uznaniu – por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, Postępowanie cywilne, s. 28. Mając na względzie proponowaną przez Autorów definicję postępowania rozpoznawczego oraz charakterystykę postępowania zabezpieczającego, nie wydaje się być to dyferencjacja w pełni jednoznaczna – por. *ibidem*, s. 27 i 512. Por. też A. Jakubecki, w: A. Jakubecki (red.), System, t. 5, 2016, s. 93–94.

oraz środków zaskarżenia, które to kwestie są ściśle powiązane z interesem prawnym w zaskarżeniu. *Prima facie* ta ostatnia okoliczność mogłaby uprawniać do ograniczenia niniejszych wywodów wyłącznie do procesu. Wyjście jednak poza analizę funkcjonowania przesłanki interesu prawnego w tym trybie i uwzględnienie w pracy także owej kwestii co do postępowania nieprocesowego, podyktowane jest tym, że jurysprudence oraz judykatura wyraźnie odróżniają sposób rozumienia interesu prawnego w zaskarżeniu w obu trybach postępowania cywilnego²². Implikuje to następnie wniosek, że rozważenie interesu prawnego w zaskarżeniu w ramach tytułowego postępowania jest użyteczne także dla innych postępowań cywilnych, do których przepisy o procesie lub postępowaniu nieprocesowym stosuje się odpowiednio.

Również wybór metod badawczych uzasadniony jest założonymi celami badawczymi oraz sformułowanymi hipotezami. Zatem w toku badań wykorzystano przede wszystkim metodę dogmatyczno-prawną, która pozwoliła skonfrontować sposób i treść regulacji instytucji procesowych, wykorzystujących interes prawny. Umożliwiła ona także przeanalizowanie różnic w zasadach normowania środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym. Posłużono się również metodą aksjologiczną, którą zastosowano do zweryfikowania interesu prawnego w zaskarżeniu w świetle założeń całego cywilnego postępowania rozpoznawczego, w tym w szczególności systemu zaskarżania orzeczeń w tym postępowaniu. Ponadto, w pracy użyto metody komparatystycznej, gdyż przyjęto, że przegląd rozwiązań, występujących w innych ustawodawstwach, stwarza podstawę do bardziej pogłębionej oceny treści oraz znaczenia instytucji interesu prawnego w zaskarżeniu i jego skutków. W tym kontekście znaczenie ma nadto stopniowa unifikacja wielu istotnych zagadnień prawnych na szczeblu unijnym, jak również rozwój prawa procesowego UE. Wszystko to pozwoliło potwierdzić hipotezę, iż interes prawny w zaskarżeniu winien być rozumiany w zgodzie z partykularnym celem, któremu służy, toteż jego treść różni się w zależności od rozważanych okoliczności. Zastosowanie wskazanych metod miało na względzie realizację wymienionych wcześniej celów badań, w tym przyjęcia kategorii interesu prawnego w zaskarżeniu w takim znaczeniu i z takimi konsekwencjami, jakie są użyteczne dla postępowania sądowego, w którym ma on zastosowanie.

Spodziewanym efektem pracy jest, obok poszerzenia dorobku nauki prawa, także zwrócenie uwagi władzy sądowniczej na znaczenie dokonywania pogłę-

²² Por. E. Gapska, w: E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, 2017, s. 523; orz. SN z 25.3.1949 r., Wa C 302/48, OSNC 1950, Nr 1, poz. 5.

bionej oceny przesłanki interesu prawnego w zaskarżeniu w konkretnej sprawie już na etapie wpływu środka zaskarżenia, a nie zaś dopiero w fazie kontroli postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia z uwagi na nieistnienie tego interesu²³.

Przeprowadzone badania zmierzają ostatecznie do postawienia postulatu *de lege ferenda* ustawowego uregulowania tej przesłanki zaskarżania orzeczeń²⁴. W szczególności przyczyni się to do zwiększenia pewności prawa w aspekcie omawianej tu instytucji procesowej i całego systemu zaskarżania orzeczeń oraz pozwoli wyeliminować koronny argument przeciwników wyodrębniania interesu prawnego jako przesłanki dopuszczalności zaskarżenia.

²³ Choć z pewnością należy przyjąć, iż jest to ostatni moment na wnikliwe oszacowanie tej kategorii.

²⁴ Pojawił się on już w nauce prawa – por. *Ł. Błaszczak*, *Znaczenie interesu prawnego*, s. 40 i n.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl